

Ο ρόλος της Δημόσιας Ιστορίας στους τρόπους με
τους οποίους αναστοχαζόμαστε το συλλογικό
παρελθόν με σημείο αναφοράς τη δημόσια μνήμη
και τον αστικό χώρο.

Γιώργος Μπουσούτας – Θανάσουλας

Ο ρόλος της δημόσιας ιστορίας στους τρόπους με τους οποίους ανα-στοχαζόμαστε το συλλογικό παρελθόν με σημείο αναφοράς τη δημόσια μνήμη και τον αστικό χώρο.

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	
Συλλογικό παρελθόν, δημόσια μνήμη και αστικός χώρος.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	
Ο ρόλος της Δημόσιας Ιστορίας στον ανα-στοχασμό του συλλογικού παρελθόντος σε ένα αστικό περιβάλλον.....	9
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	18
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	20

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα άλλαξε ριζικά ο τρόπος που η επιστημονική κοινότητα αντιμετώπιζε την έρευνα και την ενασχόληση με την Ιστορία. Νέες μέθοδοι και νέα ερευνητικά ενδιαφέροντα εμφανίστηκαν. Αποτέλεσμα νέοι επιστημονικοί κλάδοι ενδιαφέρθηκαν για το παρελθόν και ένα νέο γνωστικό αντικείμενο η Δημόσια Ιστορία εμφανίστηκε.

Ο Felipe Fernández-Armesto (1950 -) γράφει στον επίλογο του βιβλίου με τίτλο *Τι είναι Ιστορία σήμερα* ότι ένας σύγχρονος στόχος της Ιστορίας είναι η εξή-

*Εικόνα 1
Felipe Fernández - Armesto*

γηση του παρόντος με την ταυτόχρονη διάπλαση του μέλλοντος, εξυπηρετώντας μια πολιτική ή κοινωνική ατζέντα¹. Έχοντας ως βάση την άποψη αυτή μπορούμε να πούμε ότι η Ιστορία σήμερα και κυρίως η Δημόσια Ιστορία, δεν ενδιαφέρεται για το παρελθόν ως τέτοιο, ούτε για την άποψη του ιστορικού για αυτό. Ενδιαφέρεται για την σχέση που δημιουργείται μεταξύ του παρελθόντος και του παρόντος.

Ένας ορισμός της Δημόσιας Ιστορίας είναι ότι «είναι η μελέτη των τρόπων με τους οποίους το παρελθόν ανασυγκροτείται, διαχέεται και αποτυπώνεται στη δημόσια σφαίρα μέσα από τις τελετές και τους εορτασμούς, τα μνημεία και τα μουσεία, τα σχολεία και τους άλλους κρατικούς θεσμούς, τα μέσα μαζικής

¹ Fernández-Armesto F, (2007) «Επίλογος - Τι είναι ιστορία σήμερα;», στο D. Cannadine (επιμ.), *Τι είναι ιστορία σήμερα;*, Νήσος, Αθήνα, σ. 281

Ο ρόλος της δημόσιας ιστορίας στους τρόπους με τους οποίους ανα-στοχαζόμαστε το συλλογικό παρελθόν με σημείο αναφοράς τη δημόσια μνήμη και τον αστικό χώρο.

ενημέρωσης, τον κινηματογράφο, το διαδίκτυο κ.τ.ό»². Κατά συνέπεια η Δημόσια Ιστορία ενδιαφέρεται τόσο για τον τρόπο που το παρελθόν αποτυπώνεται στην μνήμη των ανθρώπων, όσο και για την εμφάνισή του στον χώρο, τον αστικό χώρο στην προκείμενη περίπτωση.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι η εξέλιξη της συζήτησης για την Δημόσια

Εικόνα 2 Διαφημιστική αφίσα της κινηματογραφικής ταινίας "Η Δίκη της Νυρεμβέργης"
Πηγή: IMDb

Ιστορία, που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, εμφανίζεται με την ταυτόχρονη ανάπτυξη των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, του Διαδικτύου και Τεχνών, όπως ο κινηματογράφος, τα οποία επηρεάζουν την κοινωνία και την συλλογική μνήμη και άποψη σε μεγάλο βαθμό. Τα μέσα αυτά σε συνδυασμό με τα μέχρι τότε υπάρχοντα - σχολική εκπαίδευση, προβολή της ιστορικής μνήμης στον χώρο κ.λ.π – αποτελούν τα εργαλεία της Δημόσιας Ιστορίας για την έκφραση και ανάπτυξη του συλλογικού παρελθόντος στον αστικό χώρο³.

Είναι επίσης γεγονός ότι και η πρόσληψη του χώρου έχει αλλάξει τα τελευταία χρόνια. Ενώ στην κλασική εκδοχή του ο χώρος θεωρείται ως ένα ουδέτερο πλαίσιο στο οποίο η ανθρώπινη δραστηριότητα εκτυλίσσεται, σήμερα με την χωρική στροφή⁴ οι κοινωνικές σχέσεις θεωρούνται ότι έχουν κοινωνική ύπαρξη επειδή εξελίσσονται στον χώρο τον οποίο και παράγουν. Η σχέση μεταξύ

² ΕΑΠ, Περιγραφή του ΠΜΣ Δημόσια Ιστορία στο <https://www.eap.gr/el/programmata-spoudwn/446-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1/5428-dimosia-istoria>

³ Δαλκαβούκης Β Τσέκου Κ. (2015), «Χτίζοντας τη δημόσια ιστορία στον χώρο: Η περίπτωση των μνημείων της Κομοτηνής», στο Α Ανδρέου Σ Κακουριώτη κ.ά (επιμ), *Η Δημόσια Ιστορία στην Ελλάδα. Χρήσεις και καταχρήσεις της ιστορίας*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, σ. 115

⁴ Τον όρο χρησιμοποιούν οι Κ Γιαννακόπουλος Γ Γιαννιτσιώτης (2010) «Εισαγωγή Εξουσία, αντίσταση και χωρικές υλικότητες» στο Κ Γιαννακόπουλος Γ Γιαννιτσιώτης (επιμ), *Αμφισβητούμενοι χώροι στην πόλη. Χωρικές προσεγγίσεις του πολιτισμού*, Αλεξάνδρεια – Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Αθήνα, σ. 14

Ο ρόλος της δημόσιας ιστορίας στους τρόπους με τους οποίους ανα-στοχαζόμαστε το συλλογικό παρελθόν με σημείο αναφοράς τη δημόσια μνήμη και τον αστικό χώρο.

του χώρου και των κοινωνικών σχέσεων, κατά την προσέγγιση αυτή, είναι αμφίδρομη⁵.

Στην μελέτη μας θα ασχοληθούμε με τον ρόλο της Δημόσιας Ιστορίας και τις μεθόδους με τις οποίες οι άνθρωποι και κατά συνέπεια η κοινωνία, ανα-στοχάζεται το παρελθόν μέσω της συλλογικής μνήμης και της έκφρασής της στον αστικό χώρο. Στο πρώτο μέρος θα ασχοληθούμε με τον τρόπο έκφρασης της δημόσιας μνήμης και του συλλογικού παρελθόντος στον χώρο αυτό. Στο δεύτερο μέρος θα παρουσιάσουμε τους ρόλους που μπορεί να επιτελέσει η Δημόσια Ιστορία καθώς και τις μορφές δράσης που μπορεί να χρησιμοποιήσει, ώστε το συλλογικό παρελθόν μέσω της συλλογικής μνήμης να εκφραστεί στην πόλη.

⁵ Δαλκαβούκης Β Τσέκου Κ. (2015) ο. π. σ. 115-116

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Συλλογικό παρελθόν, δημόσια μνήμη και αστικός χώρος.

Η διασταύρωση των δρόμων των ιστορικών, κοινωνικών, οικονομικών και δημογραφικών αλλαγών εξακολουθούν να πραγματοποιούνται σε μεγάλο βαθμό ακόμη και σήμερα στις πόλεις. Σε αυτές εμφανίζεται μια κινητικότητα που διαρκώς αυξάνει και αφορά τόσο τα πρόσωπα όσο και τους πόρους. Στις πόλεις οργανώνονται κινήσεις και κινήματα συλλογικής δράσης αλλά και προγράμματα, στο πλαίσιο των σχολείων, των πανεπιστημίων ή των συνοικιών, τα οποία αναφέρονται στο παρελθόν, την συλλογική μνήμη και την έκφρασή της στον δημόσιο αστικό χώρο. Αποτελούν το σύννηθες χωρικό πλαίσιο για πολιτικές μνήμης, διότι οι ίδιες περιλαμβάνουν διαδικασίες κατά τις οποίες το παρελθόν είτε λησμονείται είτε μνημονεύεται και μνημειοποιείται.⁶

Τόσο ο αστικός χώρος όσο και η μνήμη των κατοίκων του δεν σηματοδοτούνται ως ολοκληρωμένα και αμετάβλητα. Αντίθετα μεταβάλλονται συνεχώς ανάλογα με τις σχέσεις που το παρόν οικοδομεί με το παρελθόν, αλλά και με τα ιστορικά ή τα πολιτισμικά και πολιτικά δεδομένα που επικρατούν την συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Ο αστικός χώρος, ως υλικός και συμβολικός τόπος, προβάλλει ως ένα πυκνό περίπλοκο και σύνθετο περιβάλλον στο οποίο δίδεται η δυνατότητα σε διάφορες πρακτικές να αναδειχθούν και το επηρεάσουν. Ο αστικός χώρος και οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται σε αυτόν μπορούν να

⁶ Λαμπροπούλου Δ. (2016), «Πόλη, μνήμη και προφορική ιστορία» στο Ρ. Βαν Μπουσχότεν, Τ Βερβενιώτη κ.ά. (επιμ) *Η μνήμη αφηγείται την πόλη*, Πλαίθρον, Αθήνα, σ. 9

Ο ρόλος της δημόσιας ιστορίας στους τρόπους με τους οποίους ανα-στοχαζόμαστε το συλλογικό παρελθόν με σημείο αναφοράς τη δημόσια μνήμη και τον αστικό χώρο.

διαμορφώσουν τις ατομικές ή συλλογικές μνήμες και αναφορές στο παρελθόν των κατοίκων του⁷.

Η μελέτη του αστικού φαινομένου, ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες, προϋποθέτει την αναγνώριση, ως παραμέτρου έρευνας και ανάλυσης, εκτός από τον χρόνο τέλεσης ενός γεγονότος και τον εντοπισμό του χώρου στο οποίο αυτό τελέστηκε. Αυτό έχει ως συνέπεια την ανάγκη ένταξης του χώρου ως μεθόδου ανάλυσης των κοινωνικών σχέσεων αλλά και την αποδοχή ότι η μνήμη σχηματίζεται έχοντας ως βάση σημεία του χώρου. Ο χώρος είναι σημαντικός όχι γιατί ένα γεγονός συμβαίνει σε κάποιο σημείο του, αλλά γιατί αυτός επηρεάζει την εξέλιξη του ίδιου του γεγονότος.⁸

Για τους Κ. Γιαννακόπουλο και Γ. Γιαννιτσίωτη ο χώρος δεν είναι μόνο το

Εικόνα 3 Henri Lefebvre

αποτέλεσμα διαφόρων σχέσεων αλλά και η προϋπόθεση της ύπαρξής τους⁹.

Ο Henri Lefebvre (1901 – 1991) θεωρεί ότι η ιστορική, ιδεολογική και πολιτική ταυτότητα του χώρου τον καθιστούν αντικείμενο αντιπαραθέσεων, ενώ για τον Paul-Michel Foucault (1926 – 1984) ο χώρος έπρεπε να έχει σχέση και με ζητήματα πολέμου, ιατρικής

και γενικά της επιστήμης και όχι μόνο με συζητήσεις γύρω από θέματα γνώσης και εξουσίας. Αυτές οι απόψεις για την Ιστορία δηλώνουν ότι η κατανόηση της ιστορικής πορείας των κοινωνιών πρέπει να λαμβάνει υπ όψη της τις έννοιες 'χώρος' και 'τόπος' στην ανάλυσή της¹⁰.

Ανάλογη επίδραση έχει ο χώρος και στην μνήμη των ανθρώπων που βρίσκονται σε αυτόν. Η μνήμη που έχουμε για ορισμένα τμήματα του αστικού

⁷ ο. π. σ. 10-11

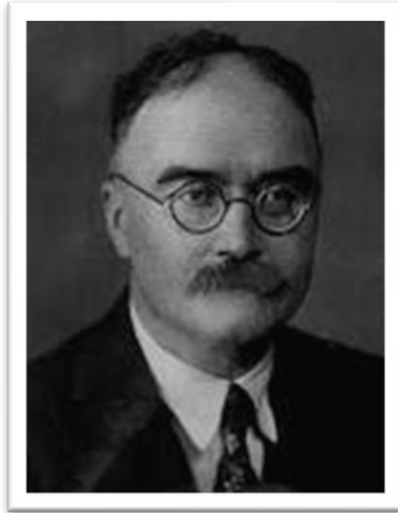
⁸ ο. π. σ. 11

⁹ Κ Γιαννακόπουλος Γ Γιαννιτσίωτης (2010), ο. π. σ. 11-16

¹⁰ Λαμπροπούλου Δ. (2016), ο. π. σ. 11 – 12.

Ο ρόλος της δημόσιας ιστορίας στους τρόπους με τους οποίους ανα-στοχαζόμαστε το συλλογικό παρελθόν με σημείο αναφοράς τη δημόσια μνήμη και τον αστικό χώρο.

χώρου διαμορφώνεται και αλλάζει από την επίδραση της πολεοδομικής λειτουργίας και των πολεοδομικών αλλαγών του χώρου και των διαφόρων πρακτικών ή δράσεων κοινωνικών ομάδων που ασκούνται σε αυτόν. Το πλαίσιο της μνήμης στον χώρο, όπως το έχει αναλύσει ο Maurice Halbwachs (1877 –1945) «συγκροτείται από πολιτισμικά προσδιορισμένες αναπαραστάσεις του περιβάλλοντος και αποτελεί οργανικό παράγοντα αναμνήσεων»¹¹

Εικόνα 4 Maurice Halbwachs

Υπάρχουν δύο πλαίσια μνήμης σε σχέση με τον χώρο. Το πρώτο, το τοπικό και οικείο, περιλαμβάνει τα αντικείμενα, τα σπίτια, τους δρόμους. Είναι ευμετάβλητο και οι μνήμες που φέρνει

έχουν περιορισμένο χρονικό ορίζοντα λόγω των μεταβολών που μπορεί να δεχθεί. «Η μνήμη του οικείου είναι η μνήμη των τόπων, των

συγκεκριμένων τόπων».¹²

Το δεύτερο αφορά τις ζωντανές εικόνες που έχει η συλλογική μνήμη για τον χώρο. Είναι πιο ασφαλές και δύσκολα μεταβάλλεται, λόγω της συμβολικής λειτουργίας του. Ενεργούν ως «μήτρες για την συγκρότηση των τόπων μνήμης». Είναι περισσότερο απόμακρες αλλά και πιο ανθεκτικές στον χρόνο.¹³

¹¹ ο. π. σ. 14

¹² ο. π.

¹³ ο. π.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Ο ρόλος της Δημόσιας Ιστορίας στον ανα-στοχασμό του συλλογικού παρελθόντος σε ένα αστικό περιβάλλον.

Η Δημόσια Ιστορία είναι ένα ερευνητικό πεδίο το οποίο έχει μεν καθιερωθεί αλλά ακόμη δεν έχει καθορίσει με σαφήνεια τις βασικές επισημονικές συνισταμένες του, γεγονός που φαίνεται από τους διάφορους ορισμούς που υπάρχουν για αυτή. Στην μελέτη αναφερθήκαμε σε έναν από αυτούς. Σε κάποιες περιπτώσεις εμφανίζεται ως ένα κίνημα που ενδιαφέρεται για την έκφραση ατόμων, κοινωνικών ομάδων ή φορέων που δεν μπορούν να εκφραστούν μέσω της παραδοσιακής και κυρίαρχης αντίληψης στην ιστοριογραφία. Σε κάποιες άλλες φαίνεται ότι μελετά διαφορετικές πηγές από αυτές της ακαδημαϊκής ιστορίας για να δείξει τα όρια των πηγών αυτών. Τέλος μια άλλη άποψη θέλει την Δημόσια Ιστορία να είναι μια δίοδος μεταφοράς της ακαδημαϊκής ιστορίας στο ευρύ κοινό μέσω από σύγχρονες μεθόδους¹⁴.

Στις μέρες μας, τόσο παγκοσμίως όσο και στην χώρα μας, οι συζητήσεις για την Ιστορία και για τα ιστορικά γεγονότα έχουν καταλάβει μεγάλο μέρος της δημόσιας συζήτησης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τον πολλαπλασιασμό, τον εκδημοκρατισμό και την ριζοσπαστικοποίηση του νοήματος του ιστορικού παρελθόντος, των ερευνητικών εργαλείων, της ιστορικής κουλτούρας και των γνωστικών ευαισθησιών. Την ίδια στιγμή, τόσο στον ακαδημαϊκό χώρο όσο και σε επίπεδο

¹⁴ Ανδρέου Α Κακουριώτη Σ κ.ά (επιμ), *Η Δημόσια Ιστορία στην Ελλάδα. Χρήσεις και καταχρήσεις της ιστορίας*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, σ. 12-13

Ο ρόλος της δημόσιας ιστορίας στους τρόπους με τους οποίους ανα-στοχαζόμαστε το συλλογικό παρελθόν με σημείο αναφοράς τη δημόσια μνήμη και τον αστικό χώρο.

κρατών ή διεθνών οργανισμών, έχει αναπτυχθεί ένα ενδιαφέρον για την μνήμη και το ιστορικό τραύμα, καθώς και για την αποκατάσταση των θυμάτων των μαζικών εγκλημάτων του παρελθόντος, αποφεύγοντας συγχύσεις και αντιλήψεις που περιπλέκουν την ιστορική αλήθεια με την ιστορική δικαιοσύνη¹⁵.

Περίοδοι της ιστορίας και γεγονότα βρίσκονται στο ενδιαφέρον της δημόσιας συζήτησης με έντονο, πολλές φορές και παθολογικό, ενδιαφέρον από διάφορες κοινωνικές ομάδες, άτομα, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και την βιομηχανία του πολιτισμού. Οι συζητήσεις αυτές σε αρκετές περιπτώσεις διχάζουν την κοινή γνώμη, δημιουργούν πολιτικές ταυτότητες, κατακερματίζουν το ιστορικό

Εικόνα 5 Εκδήλωση Δημόσιας Ιστορίας στην Αθήνα

νόημα και προκαλούν αυτό που αποκαλείται στην ιστορική κοινότητα «συμβολικούς πολέμους».¹⁶

Με βάση τα παραπάνω η Δημόσια Ιστορία έχει ως σκοπό να πληροφορήσει, να εκλαϊκεύσει με σωστό τρόπο και μέθοδο την μαζική ιστορική εκπαί-

δευση του πληθυσμού. Ταυτόχρονα όμως ζητά να καταγράψει την τραυματική μνήμη, και να συσχετίσει την μνήμη αυτή με την ταυτότητα στην ιστορική αφήγηση, την ψυχαγωγία και την καλλιέργεια ανθρώπων που ίσως ποτέ στο παρελθόν δεν ενδιαφέρθηκαν για τα θέματα της Ιστορίας ως επιστήμης¹⁷.

Διάφορες έρευνες δείχνουν ότι μορφές της Δημόσιας Ιστορίας, όπως ο κινηματογράφος, το διαδίκτυο, η τηλεόραση και η λογοτεχνία, επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό και καθοριστικά την κοινή γνώμη στην προσπάθειά της να αποκτήσει έναν αξιακό προσανατολισμό σε ότι αφορά την ιστορική μόρφωση, την

¹⁵ ο. π. σ. 9 - 10

¹⁶ ο. π. σ. 10

¹⁷ ο. π. σ. 12

Ο ρόλος της δημόσιας ιστορίας στους τρόπους με τους οποίους ανα-στοχαζόμαστε το συλλογικό παρελθόν με σημείο αναφοράς τη δημόσια μνήμη και τον αστικό χώρο.

ταυτότητα, την ιστορική συνείδηση. Την ίδια στιγμή η επιστημονική πλευρά της Δημόσιας Ιστορίας ανάγκασε την ακαδημαϊκή ιστορία να στρέψει το βλέμμα της σε νέες μεθόδους και συνεργασίες με άλλα γνωστικά αντικείμενα, όπως αυτά των πολιτισμικών σπουδών, την κοινωνιολογία, τη λογοτεχνική και πολιτισμική θεωρία και την προφορική ιστορία τα οποία χρησιμοποιεί ως εργαλεία¹⁸.

Έχοντας κατά νου όλα τα παραπάνω μπορούμε να ορίσουμε τον ρόλο της Δημόσιας Ιστορίας στην προσπάθεια της κοινωνίας να προσεγγίσει το παρελθόν μέσω της δημόσιας μνήμης στο πλαίσιο του αστικού τοπίου. Θεωρούμαι ότι ο ρόλος αυτός είναι διπλός. Κύριος και επικουρικός.

Ο κύριος ρόλος της Δημόσιας Ιστορίας μπορεί να χωριστεί σε τρεις άξονες εφαρμογής. Αυτοί είναι ο ενημερωτικός, ο μορφωτικός και ο ψυχαγωγικός.

Ο ενημερωτικός απευθύνεται στο ευρύ κοινό και το πληροφορεί για τον τόπο και την χρονική διαδοχή όπου μια σειρά ιστορικών γεγονότων, που απασχολούν την δημόσια συζήτηση την συγκεκριμένη χρονική στιγμή, έλαβαν χώρα. Ανακαλώντας στην μνήμη του κοινού τα γεγονότα αυτά δείχνει τον χώρο που διαδραματίστηκαν και ταυτόχρονα παρουσιάζει τις διαφορετικές απόψεις που έχουν διατυπωθεί για αυτά.

Μορφές της Δημόσιας Ιστορίας για την επίτευξη του ενημερωτικού ρόλου της, εντός του αστικού περιβάλλοντος, μπορεί να είναι:

Α. Ο ιστορικοί περίπατοι. Σε αυτούς ιστορικοί της Δημόσιας Ιστορίας πα-

Εικόνα 6 Από ιστορικό περίπατο του Μ. Χαραλαμπίδη

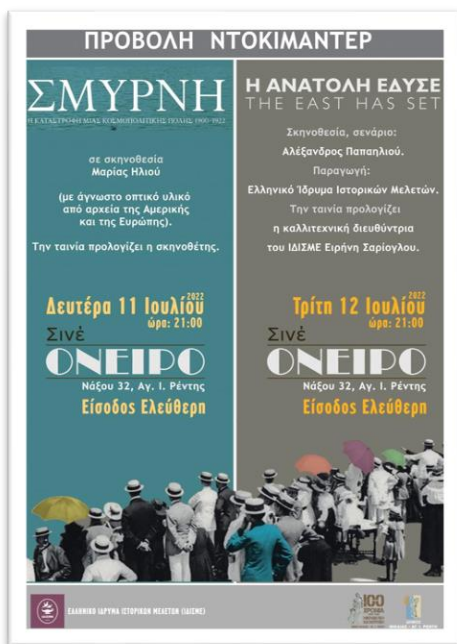
ρουσιάζουν τους χώρους που τελέστηκαν τα ιστορικά γεγονότα, παραθέτοντας στοιχεία τα οποία δείχνουν την «ιστορική αλήθεια» και ανασκευάζουν, ενδεχόμενα, την επικρατούσα άποψη. Οι περίπατοι μπορούν να πραγματοποιούνται στο πλαίσιο μιας επετειακής

¹⁸ ο. π. σ. 11- 12

Ο ρόλος της δημόσιας ιστορίας στους τρόπους με τους οποίους ανα-στοχαζόμαστε το συλλογικό παρελθόν με σημείο αναφοράς τη δημόσια μνήμη και τον αστικό χώρο.

εκδήλωσης, αλλά μπορούν και να οργανώνονται μεμονωμένα από ένα φορέα ή μια συλλογικότητα. Ένα πολύ θετικό στοιχείο αυτών των δράσεων είναι η δυνατότητα άμεσης και ζωντανής ανταλλαγής απόψεων με τον ιστορικό, αν ο αριθμός των συμμετεχόντων το επιτρέπει. Μια τέτοια εκδήλωση ήταν οι ιστορικοί περιπάτοι στην Αθήνα της κατοχής που πραγματοποιούσε ο ιστορικός Μενέλαος Χαραλαμπίδης (1970 -) στο πλαίσιο των εκδηλώσεων «Αθήνα ελεύθερη» ή η ιστορικός Μαρία Ευθυμίου (1955 -) σε συνεργασία με διάφορους δήμους της Αττικής.

Β. Τα ιστορικά ντοκιμαντέρ - κινηματογραφικά έργα. Αυτά μπορεί να είναι παραγωγές φορέων, συλλογικοτήτων ή μεμονωμένων ιστορικών που αναφέρονται σε ιστορικά γεγονότα ή ιστορικές περιόδους. Η συμμετοχή επιστημόνων, ιστορικών αλλά και από άλλους γνωστικούς κλάδους, είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την πληρότητα και την εγκυρότητα του εγχειρήματος. Σε αυτά είναι

Εικόνα 7 Αφίσες εκδηλώσεων προβολής ιστορικών ντοκιμαντέρ.

δυνατόν να εκφραστούν διαφορετικές απόψεις για τα γεγονότα ή τις περιόδους, δίνοντας στον θεατή την δυνατότητα να σχηματίσει πληρέστερη άποψη για αυτά. Μειονέκτημά τους μπορεί να χαρακτηριστεί η απουσία ζωντανής συζήτησης με τους εκφραστές των διαφορετικών απόψεων. Παραδείγματα τέτοιων δράσεων είναι τα ντοκιμαντέρ της Ελληνικής Τηλεόρασης με τίτλο «Η μηχανή του χρόνου» που παρουσίασε ο Χρίστος Βασιλόπουλος (1978 -), το ντοκιμαντέρ «Σμύρνη: Η

Καταστροφή μιας κοσμοπολίτικης πόλης, 1900-1922» της Μαρίας Ηλιού (1960 -) ή η κινηματογραφική ταινία «Πέτρινα Χρόνια» του Παντελή Βούλγαρη (1940 -).

Γ. Θεματικά μουσεία ή εκθέσεις. Η επίσκεψη σε ένα τέτοιο χώρο δίνει την δυνατότητα στον επισκέπτη να έχει μια όσο το δυνατόν πλήρη εικόνα, για το θέμα του μουσείου ή της έκθεσης, μέσω αντικειμένων, παραστάσεων, αρχείων,

Ο ρόλος της δημόσιας ιστορίας στους τρόπους με τους οποίους ανα-στοχαζόμαστε το συλλογικό παρελθόν με σημείο αναφοράς τη δημόσια μνήμη και τον αστικό χώρο.

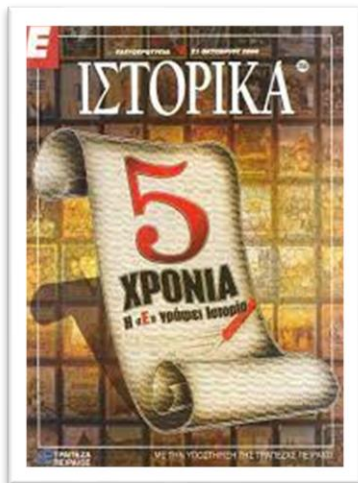

Εικόνα 8 Το Μουσείο της πόλης του Βόλου

εικόνων κλπ εκθεμάτων. Στα περισσότερα από αυτά ο επισκέπτης μπορεί να πάρει μέρος σε διάφορα δια-δραστικά προγράμματα έχοντας την ευκαιρία μιας πιο άμεσης και «ζωντανής» ενημέρωσης για το θέμα. Τέτοια θεματικά μουσεία είναι αυτό της πόλης του Βόλου,

στο οποίο παρουσιάζεται η σύγχρονη ιστορία της ή το Μουσείο Σιδηροδρόμων Καλαμάτας που είναι το πρώτο θεματικό μουσείο που βρίσκεται σε πάρκο της πόλης.

Δ. Αφιέρωματα σε Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Η οργάνωση εκπομπών στην τηλεόραση ή το ραδιόφωνο καθώς και η δημοσίευση ιστορικών θεμάτων από ιστορικούς σε ένθετα εφημερίδων ή περιοδικών είναι μια άλλη μορφή. Στις

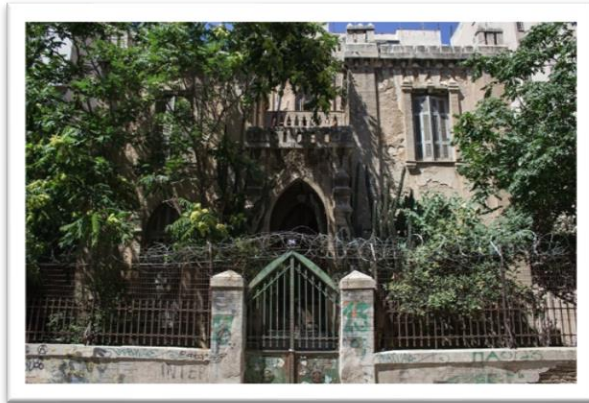
Εικόνα 9 Εξώφυλλο του περιοδικού "Ιστορικά" της Ελευθεροτυπίας

εκπομπές μπορεί να υπάρχει συμμετοχή κοινού, αν είναι δυνατόν, ώστε αυτές να είναι περισσότερο «ζωντανές». Η αφορμή για την παρουσίαση τέτοιων αφιερωμάτων μπορεί να είναι μια επέτειος, τα εγκαίνια ενός μνημείου ή ενός ιστορικού τόπου ή η δημόσια συζήτηση σε ένα θέμα επικαιρότητας. Τέτοια ήταν το περιοδικό «Ιστορικά» της Ελευθεροτυπίας, οι ραδιοφωνικές εκπομπές του Σαράντου Καργάκου (1917 – 2019) με τίτλο «Γνωρίζοντας την ιστορία της Αρχαίας

Ελλάδας» ή από τη τηλεοπτική σειρά «Η ζωή μας σε ριπλέυ» της ΕΡΤ το επεισόδιο για την ιστορία της Ελληνικής Τηλεόρασης.

Ε. Δημόσιες εκδηλώσεις – συζητήσεις. Οργάνωση από φορείς ή συλλογικότητες εκδηλώσεις τέτοιου τύπου, αυτοτελείς ή σε συνέχειες, στις οποίες οι συμμετέχοντες ασχολούνται με ιστορικά ζητήματα που αναφέρονται σε ευρύτερα ή ειδικότερα θέματα. Τέτοιες εκδηλώσεις μπορούν να είναι οι συζητήσεις για κτίρια

Ο ρόλος της δημόσιας ιστορίας στους τρόπους με τους οποίους ανα-στοχαζόμαστε το συλλογικό παρελθόν με σημείο αναφοράς τη δημόσια μνήμη και τον αστικό χώρο.

Εικόνα 10 Ο Πύργος της Πλατείας Αμερικής.

ή περιοχές της γειτονίας, για ιστορικά γεγονότα που έλαβαν χώρα στο ευρύτερο ή στενότερο αστικό χώρο. Παραδείγματα τέτοιων εκδηλώσεων είναι η οργάνωση συζήτησης για την αξιοποίηση ιστορικών κτιρίων της Αθήνας, όπως το Μέγαρο Πρόκες Όστεν, ο μεσαιωνικός πύργος της ο-

δού Θήρας στην Πλατεία Αμερικής ή η οικία στην οποία διέμενε ο ποιητής Κωστής Παλαμάς (1859 – 1943), στην οδό Περιάνδρου 5, στην Πλάκα.

Σκοπός του μορφωτικού ρόλου της Δημόσιας Ιστορίας είναι η εκπαίδευση, σε όλα τα επίπεδα, ανθρώπων που δεν έχουν άμεσο επαγγελματικό ενδιαφέρον για την ιστορία αλλά ενδιαφέρονται για αυτή, στο πλαίσιο της απόκτησης γνώσεων για ίδιο όφελος και για την ανάπτυξη του πνευματικού τους επιπέδου. Αποτελεί προέκταση του προηγούμενου ρόλου με την παράλληλη και αναγκαία εμβάθυνση στα διάφορα θέματα με πιο επιστημονικό και όχι αποσπασματικό τρόπο.

Με βάση τα παραπάνω εκτός από τις ήδη αναφερόμενες μορφές μπορούμε να δούμε και τις παρακάτω:

Α. Σχολική εκπαίδευση όλων των βαθμίδων. Η συμβολή των ιστορικών της Δημόσιας Ιστορίας στην συγγραφή σχολικών εγχειριδίων για τους μαθητές/τριες όλων των βαθμίδων μπορεί να λάβει την μορφή της χρήσης σύγχρονων μορφών

Εικόνα 11 Το logo εκπαιδευτικού προγράμματος

και εργαλείων εκπαίδευσης - αναφορές σε σελίδες το διαδίκτυο, εμφάνιση περισσότερων από τη μία

άποψη για τα γεγονότα, αποφυγή της επίσημης/εθνοκεντρικής άποψης για την ιστορία κ.ά – όπως και στην εκπόνηση Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών με βάση την ομαδική εργασία και την χρήση των σύγχρονων μεθόδων και τέλος την

Ο ρόλος της δημόσιας ιστορίας στους τρόπους με τους οποίους ανα-στοχαζόμαστε το συλλογικό παρελθόν με σημείο αναφοράς τη δημόσια μνήμη και τον αστικό χώρο.

επίσκεψη σε χώρους της πόλης με ιστορικό ενδιαφέρον για επιτόπιο μάθημα. Ένα τέτοιο, αν και όχι ολοκληρωμένο πρόγραμμα σπουδών, είναι αυτό του σχολικού έτους 2018 - 2019.

Β. Κύκλοι μαθημάτων εκ αποστάσεως ή εκ του σύνεγγυς. Ο σχεδιασμός από ιστορικούς τέτοιου είδους προγραμμάτων σπουδών με θέματα που αφορούν περισσότερο την σχέση του ανθρώπου, ως άτομο και ως κοινωνία, με την ιστορία, την ιστορία της Τέχνης ή επιμέρους γνωστικά αντικείμενα, π.χ βιογραφίες, είναι μια μορφή δράσης της Δημόσιας Ιστορίας. Αυτοί απαιτούν χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας και ίσως εκ πρώτης όψης να φαίνονται ότι δεν έχουν σχέση με το αστικό τοπίο. Σε προέκταση όμως της εφαρμογής και του ενδιαφέροντος των συμμετεχόντων η εφαρμογή των πληροφοριών και της γνώσης αυτών των σεμιναρίων μπορεί να συνδυαστεί με ανάλογες του πρώτου ρόλου της Δημόσιας Ιστορίας. Τέτοιοι κύκλοι μαθημάτων είναι αυτοί που προσφέρει Το Κέντρο Ανοικτών Διαδικτυακών Μαθημάτων Mathesis ή το ελεύθερο πανεπιστήμιο της Στοάς του Βιβλίου στην Αθήνα.

Γ. Ομάδες Ιστορίας. Η συμμετοχή ανθρώπων που ενδιαφέρονται για την Ιστορία σε ομάδες αυτού του τύπου μπορούν να έχουν διπλή ωφέλεια. Από την μια οι συμμετέχοντες ασχολούνται άμεσα με θέματα ιστορίας της πόλης ή της

γειτονιάς τους και αφ' ετέρου συμβάλουν στην ανάπτυξη της ιστορικής έρευνας. Η Προφορική Ιστορία αποτελεί ένα από τα εργαλεία της Δημόσιας Ιστορίας, αν και από πολλούς επιστήμονες έχει αμφισβητηθεί ως προς τα αποτελέσματά της¹⁹. Το ίδιο ισχύει και για τις ομάδες ιστορίας που ασχολούνται με την

τοπική ιστορία της περιοχής ή της γειτονιάς. Παραδείγματα υπάρχουν πολλά και

¹⁹ Λιάκος Α, «Η νεοελληνική ιστοριογραφία το τελευταίο τέταρτο του εικοστού αιώνα», περ. *Σύγχρονα θέματα*, τχ. 76-77 (Ιανουάριος-Ιούλιος 2001), σ. 84

Ο ρόλος της δημόσιας ιστορίας στους τρόπους με τους οποίους ανα-στοχαζόμαστε το συλλογικό παρελθόν με σημείο αναφοράς τη δημόσια μνήμη και τον αστικό χώρο.

μπορούμε να αναφέρουμε την *Ομάδα Προφορικής Ιστορίας Κυψέλης* ή το *Δίκτυο τοπικής ιστορίας Χαλκιδικής*.

Ο τελευταίος, αλλά όχι ήσσονος σημασίας κύριος ρόλος, της Δημόσιας Ιστορίας είναι αυτός της ψυχαγωγίας. Απευθύνεται σε μεγάλο τμήμα, ίσως στην πλειονότητα, του πληθυσμού. Η παρακολούθηση ενός ιστορικού κινηματογραφικού έργου ή ενός ιστορικού ντοκιμαντέρ για να περάσει η ώρα, η επίσκεψη ενός θεματικού ή ιστορικού μουσείου, ενός ιστορικού τόπου ή ενός ιστορικού μνημείου είναι το αποτέλεσμα μορφών του ψυχαγωγικού ρόλου της Δημόσιας Ιστορίας.

Μορφή αυτού του ρόλου είναι και η συμμετοχή ατόμων σε εκδηλώσεις, πολιτισμού ή κοινωνικές, που πραγματοποιούνται σε ανακαινισμένους βιομηχανικούς χώρους εντός του αστικού ιστού της πόλης. Η μετατροπή των χώρων αυτών σε σύγχρονα πολιτιστικά – ψυχαγωγικά κέντρα, διατηρώντας την «εικόνα» των χώρων και των εργασιών που γίνονταν σε αυτούς, δίνει στους επισκέπτες την δυνατότητα ανα-στοχασμού της λειτουργίας του χώρου αυτού, του περιβάλλοντος

Εικόνα 12 Από τα εκθέματα του Μουσείου της Φιλαρμονικής Κέρκυρας

16

τος χώρου και των κατοίκων που ζούσαν στην περιοχή, ανακαλώντας ταυτόχρονα στην μνήμη τους στιγμές καθημερινότητας ή ιστορίας. Η ύπαρξη μάλιστα εντός των χώρων αυτών και μουσικών εκθεμάτων από τον βιομηχανικό παρελθόν του συμβάλει ακόμη περισσότερο στην σύνδεση του παρό-

ντος με το παρελθόν και την μνήμη.

Όλες αυτές οι διαφόρων μορφών δράσεις μπορεί να μην αφορούν άτομα που έχουν ιδιαίτερο ιστορικό ενδιαφέρον, αλλά δυνητικά μπορεί να το αποκτήσουν συμμετέχοντας σε αυτές και πληροφορούμενα για θέματα που απασχολούν την δημόσια συζήτηση, σε γενικό ή στενό φιλικό περιβάλλον. Η επίσκεψη του Μουσείου Καποδίστρια στην Κέρκυρα, ή το Μουσείο της Παλαιάς Φιλαρμονική στην ίδια πόλη, η παρακολούθηση της κινηματογραφικής ταινίας «τι έκανες

Ο ρόλος της δημόσιας ιστορίας στους τρόπους με τους οποίους ανα-στοχαζόμαστε το συλλογικό παρελθόν με σημείο αναφοράς τη δημόσια μνήμη και τον αστικό χώρο.

στον πόλεμο Θανάση» με τον Θανάση Βέγγο (1927 – 2011) ή η επίσκεψη στον αρχαιολογικό χώρο του Κεραμικού στην Αθήνα, η Τεχνόπολη του Δήμου Αθηναίων ή το Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο στο Λαύριο είναι ενδεικτικά παραδείγματα που η για ψυχαγωγικούς λόγους επίσκεψή τους μπορεί να γίνουν ερεθίσματα μεγαλύτερου ενδιαφέροντος για τη Ιστορία. Για τους παραπάνω λόγους θεωρούμε ότι ο ψυχαγωγικός και όχι διασκεδαστικός ρόλος της Δημόσιας Ιστορίας δεν είναι ήσσονος σημασίας.

Αναφερθήκαμε και σε έναν επικουρικό ρόλο. Αυτός εκφράζεται με την ερευνητική μορφή μου μπορεί να έχουν κάποιες μορφές Δημόσιας Ιστορίας και ορισμένες από αυτές παρουσιάσαμε ήδη. Η Δημόσια Ιστορία είναι τμήμα του γνωστικού αντικείμενου που ονομάζεται Ιστορία. Μπορεί ο καθαρά επιστημονικός της κλάδος να ονομάζεται Ακαδημαϊκή Ιστορία, αλλά το γνωστικό αντικείμενο δεν περιορίζεται σε αυτή. Άλλωστε η σύγχρονη ιστορική έρευνα έχει ανοίξει τις πύλες της και σε άλλα γνωστικά αντικείμενα. Γιατί όχι και στην Δημόσια Ιστορία και τα αντικείμενα της;²⁰

²⁰ Αντωνίου Γ και Μαραντζίδης Ν,(2008) «Το επίμονο παρελθόν», στο, Γ. Αντωνίου και Ν. Μαραντζίδης (επιμ.), *Η εποχή της σύγχυσης. Η δεκαετία του '40 και η ιστοριογραφία*, Αθήνα: Εστία, σ. 39-40.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η πόλη, ο αστικός χώρος γενικότερα, είναι ένα πεδίο δράσεων των ατόμων που κατοικούν, εργάζονται, την επισκέπτονται ή απλά περνούν από αυτή. Αυτή περιλαμβάνει ορισμένα σταθερά αμετάβλητα στοιχεία, όπως η τοποθεσία της, ο χωρισμός σε συνοικίες κλπ. Υπάρχουν όμως και πολλά άλλα χαρακτηριστικά και στοιχεία της που μεταβάλλονται με τον χρόνο. «Οι πόλεις μεταμορφώνονται στον ρου της ιστορίας»²¹

Ταυτόχρονα η δράση των ανθρώπων στον αστικό χώρο δημιουργεί μνήμες. Αυτές μπορεί να είναι ατομικές, που βασίζονται στην προσωπική βιωματική άποψη για τα γεγονότα, αλλά και συλλογικές που προέρχονται είτε από το κοινό βίωμα, είτε από την ασυνείδητη επιβολή της κυρίαρχης εθνικής αφήγησης. Η δημόσια μνήμη είναι η αναπαράσταση του παρελθόντος σήμερα μέσω διαφόρων παραστάσεων, πρακτικών παραγωγής και αναπαραγωγής της μνήμης.²²

Την σύνδεση του δημόσιου αστικού χώρου με την συλλογική μνήμη των κατοίκων και τα ιστορικά γεγονότα που διαδραματίστηκαν έρχεται να πραγματοποιήσει μια μορφή της Δημόσιας Ιστορίας, αυτή που την θεωρεί ως εκλαϊκευση της Ακαδημαϊκής. Με αυτή την άποψη ασχοληθήκαμε στην εργασία αυτή.

Με βάση την άποψη αυτή η Δημόσια Ιστορία είναι ο επιστημονικός κλάδος που συμβάλει ώστε το κοινό να ασχοληθεί με τα ιστορικά γεγονότα της πόλης του και να ανακαλέσει μέσα από διάφορες δράσεις τις μνήμες, τοποθετώντας τα στο χώρο και εξετάζοντας την «αλήθεια» τους.

²¹ Halbwachs M(2013), *Η συλλογική μνήμη*, Παπαζήση, Αθήνα, σ. 160

²² Foote Ken. & Azaryahu M.(2007), «Toward a geography of memory: Geographical dimensions of public memory and commemoration», *Journal of Political and Military Sociology*, σελ. 126.

Ο ρόλος της δημόσιας ιστορίας στους τρόπους με τους οποίους ανα-στοχαζόμαστε το συλλογικό παρελθόν με σημείο αναφοράς τη δημόσια μνήμη και τον αστικό χώρο.

Στο πρώτο μέρος της αναφερθήκαμε στην σχέση του αστικού χώρου και της συλλογικής μνήμης παρουσιάζοντας απόψεις που ενισχύουν την σχέση αυτή. Στο δεύτερο μέρος ασχοληθήκαμε με τον ρόλο της Δημόσιας Ιστορίας στον ανα-στοχασμό του παρελθόντος μέσω της συλλογικής μνήμης σε ένα αστικό περιβάλλον.

Κατατέθηκαν τρεις κύριοι ρόλοι της Δημόσιας Ιστορίας και ένας επικουρικός στο πλαίσιο του τρόπου ανα-στοχασμού της συλλογικής μνήμης στο αστικό περιβάλλον. Ως κύριοι ορίστηκαν ο ενημερωτικός, ο μορφωτικός και ο ψυχαγωγικός παρουσιάζοντας σε κάθε ένα από αυτούς τρόπους και παραδείγματα δράσεων. Ως επικουρικός ρόλος ορίστηκε αυτός της έρευνας και της υποστήριξης του ερευνητικού έργου της Ακαδημαϊκής Ιστορίας.

Βιβλιογραφία

- Ανδρέου Α Κακουριώτη Σ κ.ά (επιμ), *Η Δημόσια Ιστορία στην Ελλάδα. Χρήσεις και καταχρήσεις της ιστορίας*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη.
- Αντωνίου Γ και Μαραντζίδης Ν, (2008) «Το επίμονο παρελθόν», στο, Γ. Αντωνίου και Ν. Μα-ραντζίδης (επιμ.), *Η εποχή της σύγχυσης. Η δεκαετία του '40 και η ιστοριογραφία*, Αθήνα: Εστία, σ. 11-45
- Γιαννακόπουλος Κ Γιαννιτσιώτης (2010) Γ «Εισαγωγή Εξουσία, αντίσταση και χωρικές υλικότητες» στο Κ Γιαννακόπουλος Γ Γιαννιτσιώτης (επιμ), *Αμφισβητούμενοι χώροι στην πόλη. Χωρικές προσεγγίσεις του πολιτισμού, Αλεξάνδρεια – Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Αθήνα.*
- Δαλκαβούκης Β Τσέκου Κ. (2015), «Χτίζοντας τη δημόσια ιστορία στον χώρο: Η περίπτωση των μνημείων της Κομοτηνής», στο Α Ανδρέου Σ Κακουριώτη κ.ά (επιμ), *Η Δημόσια Ιστορία στην Ελλάδα. Χρήσεις και καταχρήσεις της ιστορίας*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη.
- ΕΑΠ, Περιγραφή του ΠΜΣ Δημόσια Ιστορία στο <https://www.eap.gr/el/programmata-spoudwn/446-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%CE%B1-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1/5428-dimosia-istoria>
- Λαμπροπούλου Δ. (2016), «Πόλη, μνήμη και προφορική ιστορία» στο Ρ. Βαν Μπουσχότεν, Τ Βερβενιώτη κ.ά. (επιμ) *Η μνήμη αφηγείται την πόλη*, Πλαίθρον, Αθήνα.
- Λιάκος Α, «Η νεοελληνική ιστοριογραφία το τελευταίο τέταρτο του εικοστού αιώνα», περ. *Σύγχρονα θέματα*, τχ. 76-77 (Ιανουάριος-Ιούλιος 2001), σ. 72-91
- Fernández-Armesto F, (2007) «Επίλογος - Τι είναι ιστορία σήμερα;», στο D. Cannadine (επιμ.), *Τι είναι ιστορία σήμερα;*, Νήσος, Αθήνα.

Ο ρόλος της δημόσιας ιστορίας στους τρόπους με τους οποίους ανα-στοχαζόμαστε το συλλογικό παρελθόν με σημείο αναφοράς τη δημόσια μνήμη και τον αστικό χώρο.

- Foote Ken. & Azaryahu M. (2007), «Toward a geography of memory: Geographical dimensions of public memory and commemoration», *Journal of Political and Military Sociology*.
- Halbwachs M(2013), Η συλλογική μνήμη, Παπαζήση, Αθήνα.